

J. M. Coetzee

Fo

Iš anglų kalbos vertė

Nijolė Regina Chijenienė

Sofoklis

Vilnius, 2022

Pirmas skyrius

Pagaliau nebebajėgiau toliau irtis. Rankos nuėjo pūslėmis, nusvilusi saulėje nugara degė, visą kūną maudė. Atsidususi nuslydau nuo borto ir tyliai tekštelėjau į vandenį. Lėtais mostais, gaubiamą ilgų išsiskleidusių plaukų aureolės, kaip kokia jūrų gėlė, kaip anemonė, kaip Brazilijos vandenų medūza – aš artėjau prie nepažįstamos salos, kurią laiką, kaip ir iki tol, plaukdama prieš srovę, paskui, staiga išsprūdusi iš jos gniaužtų, buvau nunešta bangų į įlankos krantą.

Gulėjau išsipleikusi ant įkaitusio smėlio, kvaisdama nuo akinančio oranžinio saulės tvaskėjimo, su apatiniu sijonu (vieninteliu likusiu drabužiu), beregint džiūvančiu man ant kūno, išsekusi, dėkinga, kaip visi išsigelbėjusieji.

Ant manęs užkrito tamsus šešėlis, ne debesies, bet žmogaus su spindinčiu ratilu aplinkui.

– Aš išsigelbėjau, – išlemenau vos apversdama perdžiūvusį liežuvį. – Mane išmetė iš laivo. Aš viena. – Ir ištiesiau savo žaizdotas rankas.

Žmogus pritūpė prie manęs. Tai buvo juodaodis: veltinai susiraitę plaukai, nuogas, tik su negrabiai pasiūtomis

puskelnėmis. Pasikėlusį apžiūrėjau jo platų veidą, mažas blausias akis, plačią nosį, putlias lūpas, odą – ji buvo ne juoda, bet tamspilkė, sausa ir tarytum apnešta dulkėmis. „Agua“, – pamėginau portugališkai ir ženklais parodžiau, kad noriu gerti. Jis nieko neatsakė, bet žiūrėjo į mane kaip į kokį bangų išmestą į krantą ruonį ar delfiną, kuris netrukus nusibaigs ir tiks sukapti maistui. Prie šono jam kabėjo ietis. Galva man nusviro: kur aš pataikiau, pamaniau, juk čia žmogėdrų sala.

Jis atgalia ranka palietė mano dilbį. Tikrina, ar gera mėsa, toptelėjo. Tačiau pamažėle ėmiau kvėpuoti lygiau ir aprimau. Nuo jo trenkė žuvimi ir saulėje džiūstančiu avies kailiu.

Paskui – juk tokioje padėtyje amžinai nepasiliksi – atsisėdau ir vėl ženklais parodžiau, kad noriu gerti. Plaukiu visą rytą ir nuo vakar dienos neturėjau burnoje nė lašo vandens, tad man jau buvo nesvarbu, ar jis po to mane nudobs, ar ne, kad tik duotų atsigerti.

Negras atsistojo ir pamojo man eiti su juo. Jis vedėsi mane, pastirusią ir varstomą dieglių, takeliu per smėlio kopas aukštyn į kalvotą salos gilumą. Bet vos tik pradėjus lipti pervėrė aštrus skausmas ir aš išsitraukiau iš kulno ilgą spyglį juodu smagaliu. Nors žaizdą patrynčiau, netrukus kulnas sutino ir iš skausmo ėmiau šlubčioti. Negras pasiūlė panešti mane ant kupros. Aš dvejojau, vyrukas buvo smulkaus sudėjimo ir žemesnis už mane. Tačiau nebuvo kas daryti. Taigi čia straksėdama viena koja, čia su aukštyn užsirangysiu sijonu kadamuodama jam ant nugaros ir

smakru velédama spyruoklytėmis susiraičiusius jo plaukus, pagaliau įveikiau šlaitą, o nuo tokio priverstinio apsikabinimo mano baimė dingo be žymės. Pastebėjau, kad eidamas jis nežiūrėjo sau po kojų, plikais padais traškindamas dygliakrūmius, sužeidusius man kulną.

Skaitytojai, užaugę su kelionių knygomis, susidūrę su žodžiais „negyvenama sala“ iškart įsivaizduoja minkštą smėlį su pavėsingais medžiais ir srauniais upokšniais, kuriuose išsigelbėjusysis malšina troškulį, o į delnus jam krin-ta vaisiai, ir nieko daugiau nereikia daryti, tik snūduriuoti per dienas belaukiant, kol pasirodys laivas ir parplukdys jį namo. Bet sala, kurioje išsigelbėjusioji buvau aš pati, atrodė visai kitaip: iš abiejų pusių į jūrą leidosi didžiulės skardingos uolos plokščiu viršumi, nusėtos skurdžiais, niekada nežydinčiais ir nemetančiais lapų krūmokšniais. Prie kranto jūroje plūduriavo bangų išplauti rudų jūros dumblių patalai, skleidžiantys vėmulingą smarvę ir apspisti didelių blyškių šoniplaukų. Per smėlį zujo skruzdės, tokios pat kaip pas mus Bahijoje, ir šmirinėjo tokie pat kopų parazitai, smulkūs vabzdžiukai, sulendantys žmogui į tarpupirščius ir įsigrauziantys į kūną. Netgi sudiržusi Penktadienio oda jiems buvo nė motais – jo kojos buvo nusėtos kraujuojančiais įtrūkimais, nors jis ir nekreipė į tai dėmesio. Gyvačių nemačiau, bet driežai įdienojus jau buvo išlindę pasišildyti saulutėje – vieni smulkūs ir žvitrūs, kiti stambūs ir nerangūs su mėlynomis apykaklėmis, kurias artinantis pavojui išskleisdavo ir šnypšdami spigindavo į tavo akis. Vieną pasigavusi su maišeliu, mėginau prisijaukinti šerdama musėmis,

bet negyvų jis neėdė, tad turėjau paleisti. Čia dar buvo beždžionių (apie jas papasakosiu vėliau) ir paukščių – galybė paukščių, ne tik tuntai žvirblių (aš juos taip pavadinau), kiaurą dieną čirškiančių ir purpsinčių nuo vieno krūmo prie kito, bet ir didžiuliais būriais uolas virš jūros nutūpusių kirų, šiaurinių padūkėlių ir kormoranų – net akmenys nubalę nuo išmatų. O pačioje jūroje apstu vėžlių, ruonių ir visokiausios žuvies. Tad jeigu man tokių padarų draugijos būtų pakakę, būčiau sau laiminga gyvenusi toje saloje. Tačiau kas, pratęs prie žmonių kalbos išsamumo, gali tenkintis kranksėjimu, čirškimu, ruonių lojimu ir vėjo dejonėmis?

Pagaliau mes užlipome į viršų ir mano nešikas stabtelėjo atsikvėpti. Aš atsidūriau plynaukštėje, prie kažkokios stovyklavietės. Iš visų pusių plytėjo mirguliuojanti jūra, o rytuose, iškėlęs visas bures, tolo mane čia atgabėjęs laivas.

Visos mano mintys sukosi tik apie vandenį. Svarbiausia atsigerti, o paskui kas bus – tas. Prie stovyklavietės vartų stovėjo tamsaus gymio, tankia barzda apaugęs vyras. „Agua“, – pasakiau rodydama jam ženklais. Jis mostelėjo negrui ir aš supratau, kad prieš mane europietis. „Fala inglez?“* – paklausiau, kaip buvau išmokusi Brazilijoje. Jis linktelėjo. Negras atnešė man dubenį vandens. Išgėriau jį visą, ir jis atnešė dar. Skanesnio vandens gyvenime nebuvau gėrusi.

Nepažįstamojo akys buvo žalios, išdegę nuo saulės plaukai – šiaudų geltonumo. Iš pažiūros kokių šešiasdešim-

* Kalbate angliškai? (Port.)

ties. Jis vilkėjo (jums leidus, aprašysiu smulkiau) trumpą odinukę, kelnes žemiau kelių, tokias nešioja Temzės valtininkai, ant galvos užsidėjęs aukštą kūginę kepurę – visa pasiūta iš kailiu į viršų verstų odų, o kojas apsiavęs tvirtais sandalais. Už diržo užsikišęs trumpą lazdą ir peilį. Maištininkas, toptelėjo man, dar vienas maištininkas, geraširdžio kapitono išlaipintas į krantą, ir vietinis salos juodaodis, kurį jis pavertė savo tarnu.

– Aš esu Suzana Barton, – prisistačiau. – Mane išsodino už borto į valtį antai kur plaukiančio laivo įgula. Kapitoną užmušė, o su manim pasielgė štai taip, – pasakiau ir staiga apsiraudojau, nors visą tą laiką, visaip laive užgauliojama ir paskui, kai nevilties apimta yriausi valtimi per bangas su gulinčiu prie kojų bedvasiu kapitonu geležies strypu persmeigta akimi, neišspaudžiau nė vienos ašaros. Dabar, sėdėdama ant plikos žemės, apkabinusi rankomis sužalotas kojas ir visu kūnu linguodama į priekį ir atgal, kūkčiojau kaip mažas vaikas, o nepažįstamasis (tai buvo, žinoma, Kruzas, jį jums jau minėjau) spoksojo į mane veikiau kaip į bangų į krantą išmestą žuvį, o ne nelaimingą savo artimą.

Jau pasakojau, kaip Kruzas buvo apsirengęs, dabar nupasakosiu jo būstą.

Ant plokščios kalvos viršūnės plyšyje tarp dviejų uolų, didumo sulig namu, Kruzas buvo pasistatęs trobelę iš kuolų ir nendrių: meistriškai supintos ir pririštos prie kuolų, nendrės atstojo stogą ir sienas. Tvorą su varteliais ant odinių vyrių užbaigė trikampio formos būstą, kurį Kruzas vadino savo tvirtove. Už tvoros, saugančios nuo beždžionių,

žaliavo karčiųjų laukinių salotų lysvės. Kaip vėliau sužinosite, tos salotos, taip pat žuvis ir paukščių kiaušiniai buvo vieninteliai mūsų patiekalai saloje.

Trobelėje Kruzas turėjo siaurą lovelę, kitų baldų nebuvo. Grindis atstojo plika asla. Penktadienis miegodavo ant pastogės plaušinio.

Nusišluosčiusi ašaras paprašiau Kruzo adatos ar kokio instrumento rakščiai išsitraukti. Jis atnešė adatą, padarytą iš žuvies kaulo, su nežinia kuo pradurta skylė storajame gale ir tylomis stebėjo, kaip aš traukiu rakštį.

– Leiskite jums papasakoti savo istoriją, – pasakiau, – nes esu tikra, kad jums rūpi sužinoti, kas aš esu ir kaip čia atsidūriau.

Aš esu Suzana Barton, vieniša moteris. Mano tėvas buvo prancūzas, nuo persekiojimų Flandrijoje pabėgęs į Angliją. Jo pavardė Bertonas, bet, kaip dažnai atsitinka, svetimšaliai ją iškraipė. Motina buvo anglė.

Prieš dvejus metus vienas anglų komisionierius ir prekybos agentas pagrobė ir išvežė mano vienintelę dukterį į Naująjį Pasaulį. Aš leidausi jos ieškoti. Nuvykau į Bahiją, bet ten niekas nenorėjo man padėti, o kai ėmiau reikalauti, susilaukiau grasinimų ir paniekos. Britų valdžios pareigūnai nesuteikė man jokių žinių, aiškino, jog tai asmeninis konfliktas tarp Anglijos piliečių. Nuomodamasi kampą ir pragyvendama iš siuvimo, nesilioviau ieškojusi, bet taip ir neaptikau jokių savo mergaitės pėdsakų. Galiausiai, netekusi vilties ir likusi be pinigų, leidausi prekybiniu laivu į Lisaboną.